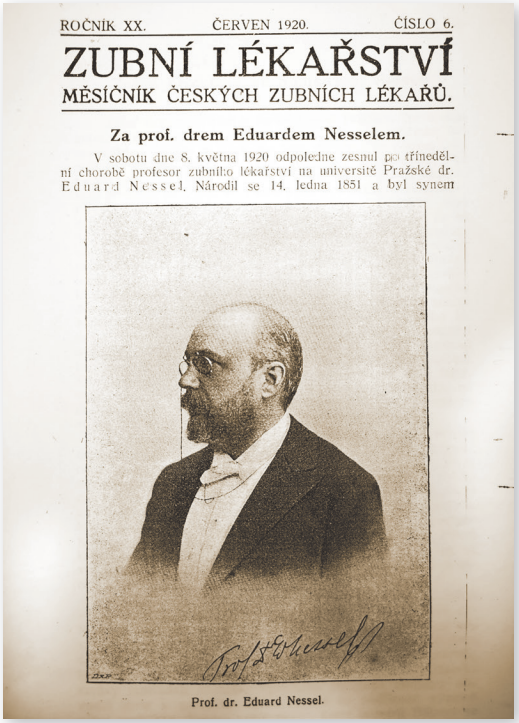
proLékaře.cz | 28.11.2026

VZPOMÍNKA NA PROFESORA EDUARDA NESSELA

Před sto lety – v roce 1920 – skončila životní cesta Eduarda Nessela. Narodil se v roce 1851 jako syn Františka Nessela, prvního profesora zubního lékařství v Praze. Získával první zkušenosti a znalosti v tomto oboru právě pod vedením svého otce. Po promoci – té se bohužel jeho otec nedočkal – rozšiřoval své medicínské vzdělání, stává se operačním elévem chirurgické kliniky. V srpnu 1878 je povolán jako vojenský lékař do Bosny a Hercegoviny a po návratu zahajuje vlastní praxi zubního lékaře v Praze. V roce 1883 se hlásí o habilitaci a docentem se stává následujícího roku na české lékařské fakultě pražské univerzity. Ve své žádosti o docenturu uvádí, že vedle svojí činnosti zubního lékaře se zabýval i mikroskopickými studiemi tvrdých zubních tkání, jejichž výsledky jsou obsahem jeho habilitačního spisu. Pro svou pedagogickou činnost si tedy připravil dostatečné podklady – vedle histologických preparátů zubů jsou to sádrové odlitky různých stavů chrupu a další anatomické modely, které mu povolil užívat profesor V. Steffal, přednosta anatomického ústavu.

ROČNÍK XX. ČERVEN 1920. ČÍSLO 6.

ZUBNÍ LÉKAŘSTVÍ

MĚSÍČNÍK ČESKÝCH ZUBNÍCH LÉKAŘŮ.

Za prof. drem Eduardem Nesselem.

V sobotu dne 8. května 1920 odpoledne zesnul po třínedělní chorobě profesor zubního lékařství na universitě Pražské dr. Eduard Nessel. Narodil se 14. ledna 1851 a byl synem

Prof. dr. Eduard Nessel.

Titulní strana Zubního lékařství s nekrologem Eduarda Nessela z června 1920

V roce 1892 bylo otevřeno zubní ambulatorium v dnes neexistujícím domě „U Hopfenštoků“ ve Vodičkově ulici a tam ve skromných prostorách Eduard Nessel vyučuje studenty společně s docentem Mořicem Baštýřem, dalším jedním asistentem a dvěma demonstranty. V roce 1906 se Nesselovi podaří přemístit ambulatorium do domu na rohu Viničné a Benátské, který opustila dětská nemocnice. Získává nejprve jedno patro, posléze celou budovu. V ambulatoriu má vedle deseti křesel již i operační sál, laboratoř pro protetické práce, čekárnu, knihovnu a malou posluchárnu. Po vzniku republiky Nessel usiluje o další zvelebení pracoviště, které se z ambulatoria stává Ústavem pro zubní lékařství a má tři oddělení: konzervační (tehdy se nazývalo „plombovací“), chirurgické a protetické. Je to krok, který míří ke vzniku kliniky, který uskutečnil až jeho žák a nástupce profesor Jan Jesenský.

Eduard Nessel se zasloužil o vznik Spolku českých zubních lékařů v roce 1897, kde zastával místo předsedy, byl prvním redaktorem v roce 1900 založeného časopisu *Zubní lékařství*, který jako *Česká stomatologie* vychází dodnes a dosáhl již 120. ročníku. Byl zároveň autorem učebnice *Zubní lékařství*, která vyšla v roce 1895. Učebnici předcházely jeho dva stručnější spisky *O ošetření chrupu* a *O trhání zubů*. Byl i pilným a pravidelným přispěvatelem *Zubního lékařství*, *Časopisu lékařů českých* a dalších našich i zahraničních periodik. V roce 1912 byl jmenován mimořádným profesorem, řádné profesury se dočkal až v roce 1920, krátce před svým odchodem na odpočinek.

Profesor Eduard Nessel zemřel v sobotu 8. května 1920 odpoledne po třínedělní chorobě.

Po tomto stručném přehledu jeho života a zásluh o náš obor chceme při letošním jubileu připomenout Eduarda Nessela jako člověka. Profesor Jaromír Křečan, pozdější zakladatel kliniky v Plzni a přednosta pražské kliniky, začínal u Nessela jako demonstrant již v době svých studií a zanechal o něm svědectví, které si zaslouží být připomenuto. Své vzpomínky přednesl na schůzi Stomatologické společnosti, konané v roce 1972 při oslavě pětasedmdesáti let od založení Spolku českých zubních lékařů.

Profesor Jaromír Křečan

proLékaře.cz | 28.11.2026

„Bylo to za rakouské monarchie. Pro první ročník na lékařské fakultě přednášel prof. Dr. Schrutz hodegetiku a dějiny lékařství. Byl to starší pán – takový otec studentů. Při jedné své přednášce se zmínil, že každému medikovi lichotí, když ho někdo osloví „pane doktore". A to, že by bylo možné, kromě od číšníků v restauraci, slyšet od pacientů, kteří docházejí k ošetření na c. k. zubní ambulatorium prof. Nessela, kde bychom v odpoledních hodinách, kdy nejsou povinné přednášky, mohli u nemocných něco pracovat. Prof. Nessel prý byl dokonce velmi rád. Bylo nás hodně, kteří jsme na výzvu prof. Schrutze reagovali – ne pro oslovení, ale pro možnost klinické práce.

Když jsem už několik týdnů na ambulatoriu pracoval, přišel prof. Nessel na oddělení. U každého se na krátkou chvíli zastavil, až přišel ke mně. Nosil cvikr. Když prohlížel ústa, lehce nakrčil nos, cvikr spadl, ale zůstal viset na šňůrce, kterou byl ke kabátu připevněn. Mlčky se díval, co a jak pracuji, a neodcházel. To víte, jak mi bylo. Když jsem práci ukončil, povídal: ‚Poslouchejte, nechtěl byste být u nás demonstrátorem?' Zůstal jsem překvapen. Demonstrátor byl považován za člena učitelského sboru, za poněkud nadřazeného ostatním studentům a předpokládalo se, že z oboru něco více zná. Řekl jsem panu profesorovi, že vlastně toho málo umím, že bych si netroufal. ‚Já vám půjčím knihu,' řekl profesor, ‚a podejte si žádost.' Radil jsem se s kamarády – v ročníku nás bylo poměrně málo – a ti mi doporučovali, abych si o místo zažádal. Žádost vyřizoval Zemský úřad. V krátké době jsem dostal dekret, že jsem ustanoven demonstrátorem na c. k. zubním ambulatoriu české lékařské fakulty v Praze s platem 33 korun 33 haléřů.

To byl současně začátek poznávání předních zubních lékařů, hlavně zakladatelů Spolku.

Bylo přirozené, že ve styku jsem byl nejvíce s prof. Nesselem na jeho ambulatoriu, a tak mi dovolte, abych jemu věnoval většinu svých vzpomínek.

Prof. Nessel již rodem byl předurčen, aby se stal otcem české vědy zubolékařské. Jeho otec totiž byl prvním profesorem zubního lékařství na univerzitě pražské. Přednášel německy. Byl současníkem a žákem Carabelliho, profesora na vídeňské universitě, takže tehdy vedle Carabelliho byl representantem vědy zubolékařské v Rakousku. Celá životní činnost našeho prof. Nessela svědčí, jak převzal první základy vědy a jak na nich dále budoval. V knize o zubním lékařství uložil mnoho vlastních názorů, výsledek studia současné literatury, a hlavně vlastního bádání. Nebylo jedné otázky v naší disciplině v ohledu biologicko-fysiologickém, k níž by se byl prof. Nessel z vlastního hlediska nevyjádřil.

Jako vědec vynikal vzácným darem pozorovacím a velikou klinickou zkušeností. Originálně a duchaplně dovedl rozluštit a vyložit mnohé anomalie čelisti a chrupu. Učil milovat vědu, nenáviděl výdělkářství. Ale nebyla to jen věda, jež nám ho učinila tak blízkým. Byly to jeho vzácné zkušenosti, jeho noblesa a jemný takt, se kterým jednal ve styku s každým. Byl gentleman v každém ohledu. Byl tichý, skromný, dalo by se říci, že často málomluvný.

Jako představený byl laskavý a spravedlivý. Byl to muž zlatého srdce, šlechetný lékař a lidumil.

Prof. Nessel byl prvním předsedou spolku. Po třinácti letech byl vystřídán Dr. Karlem Wachsmannem a jednomyslně zvolen prvním čestným členem Spolku českých zubních lékařů. Byla to pocta – jak uvedl předseda Dr. K. Wachsmann, která byla jen malou splátkou za profesorovy zásluhy o Spolek. Prof. Nessel ve svém poděkování slíbil, že bude i nadále věnovat všechny síly blahu a rozkvětu Spolku a časopisu.

Těžší však byly začátky ústavu. Prof. Nessel, aby mohl vůbec prakticky vyučovat, byl nucen zařídit ordinaci na c. k. poliklinice vlastním nákladem a spotřebu materiálu sám hradit. Věnoval na to celé kolejné a ze svého ještě musel přidat. Od úřadu měl nařízeno vybrati od pacientů alespoň 4.000,- K ročně a zúčtovati tento obnos rakouskému eráru. Prof. Nessel, kterého věda zajímala více než praxe, tehdy řekl: ‚Jsem skutečně na rozpacích, je-li ústav ústavem vyučovacím, humanitním, nebo výdělkářským státním podnikem.'

Řekl jsem, že prof. Nessel se zdál někdy málomluvný. Bývalo to většinou tehdy, byl-li příliš obtěžován dotazy.

Dovolte, abych namátkou uvedl dvě epizody.

Na vyšetřovacím křesílku seděl asi šestiletý chlapec. Jeho matka, tak kolem 35 let, stála za křeslem. Přišel prof. Nessel. ‚Tak co tady máte?' ‚Začínáme vyšetření, pane profesore,' odpovídám. Medici stáli kolem. Profesor obvyklým způsobem se zbavil cvikru. Dívá se chlapci do úst, chvílemi odtahuje tváře, dívá se a najednou se obrátí na matku – ‚Proč jste ho tak dlouho kojila?' Matce zahořely tváře. ‚Jak dlouho jste ho kojila?' letí k ní druhá otázka. ‚Do 4 let,' zní tichá odpověď. Profesor si nasadí cvikr a beze slova odchází. My hned za ním. ‚Pane profesore, prosíme, jak jste to poznal?' Usmál se svým charakteristickým způsobem a mlčky odcházel.

Tehdá se extrahovalo všechno sine. Anestezii jsme prakticky neznali. Jednou seděl pacient na extrakčním křesle. V tom přichází profesor. ‚Co tady máte.' ‚Pane profesore, extrakci horního druhého premolaru vpravo.' U křesla stojí několik praktikujících mediků. ‚Extrakce horního premolaru je nejtěžší ze všech extrakcí,' povídá profesor, ‚a ten se tahá takhle.' Natáhl ruku, vložil jsem mu kleště do dlaně, profesor velmi šetrně kleště nasadí, malý pohyb a korunka premolaru odletěla. Zákon schválnosti. Profesor si nasadil cvikr a opět mlčky odcházel.

Ze všech povinných přednášek se platilo tak zvané kolejné, do pokladny rakouského eráru. Profesor ve svém nitru jistě tomu moc nepřál. Aby byl student od kolejného osvobozen, musel se vykázat vysvědčením nemajetnosti a vysvědčením o kolokvijních zkouškách z předmětů, které dohromady činily nejméně deset hodin. Kolokvijní vysvědčení ze zubního lékařství platilo za pět hodin. Obyčejně ke konci letního semestru přinášeli posluchači blankety vysvědčení, kde si vyplnili jméno a předmět. Profesor za tištěný text ‚s prospěchem' napsal ‚výborným' a podepsal bez velkého vyptávání.

proLékaře.cz | 28.11.2026

Jednou se mi tam sešlo těch blanketů asi šedesát a posluchačů na ně čekalo nejvýš dvacet. Profesor přišel a ‚co je nového'. Odpovídám, že posluchači prosí o laskavé potvrzení kolokvijného vysvědčení. Podám profesorovi pero a on beze slova píše ‚výborným', prof. Nessel. Když podepsal asi čtyři, podíval se na to množství a najednou se zeptal: ‚A jestlipak sem všichni chodí a jestlipak něco umějí?' Řekl jsem, že v docházení se většinou střídají a že se domnívám, že něco znají. ‚Tak třeba tenhle ten,' povídá profesora dívá se na další navrchu ležící blanket. Čirou náhodou mezi přítomnými byl a předstoupil. ‚Tak kolik je dětských zubů?' ptá se profesor. ‚Čtyřicet,' zní odpověď. ‚To snad ne,' na to profesor, ‚kolik má dítě zubů?' Kandidát odpoví: ‚Kolik mu jich naroste.' Profesor se zachmuří, odloží pero, je jistě hluboce dotčen, ale nedává na sobě nic znát a odchází. Vysvědčení jsou nepodepsána. Nastává hlučná a překotná porada mediků, jak to zařídit. Na konec mne požádali, abych vzal vysvědčení a šel profesora poprosit. Moc se mi do toho nechtělo. Konečně jsem se odhodlal, nesměle zaklepal na dveře jeho pokojíku a na jeho vyzvání vešel. ‚Pane profesore, to byla taková zlá nehoda, že zrovna jste vyvolal toho nejslabšího. Ostatní vás prosí, abyste ho laskavě omluvil a vysvědčení jim podepsal.' ‚Ukažte,' řekl profesor stručně. Předložil jsem mu celý sloupec blanketů a profesor mlčky psal ‚výborným' a podepsal.

Radost byla veliká a opravdu s velikou vážností, úctou a láskou k profesorovi medici odcházeli.

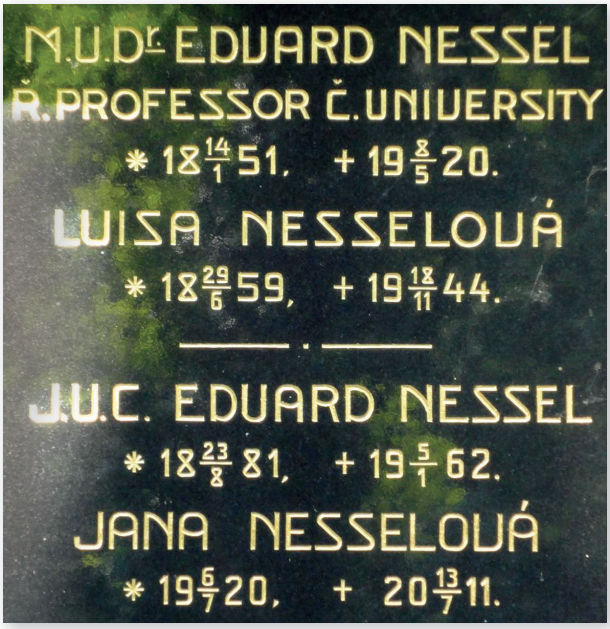
Vzácné lidské vlastnosti profesora Nessela jsem často sám poznal. Na ambulatorium docházeli vojenští lékaři, kteří odcházeli do penze a mysleli, že by snad jen mohli medicinou své finanční prostředky trochu polepšit. Domnívali se, že zubní lékařství by byl obor, který by nejsnáze zvládli a který by jejich potížím nejspíše pomohl.

Na ambulatoriu prodělali dvouměsíční kurs, který si zaplatili. Prof. Nessel mi je dal na starost. Věřte, že to byl těžký úkol. – Ale při jejich poctivé snaze se to celkem dařilo. Asi deset jich kurs ukončilo a otevřeli si na venkově jakous takous praxi.

Přiblížil se konec roku. Jednoho dne mi vyřídil zřízenec ambulatoria, že pan profesor si přeje, abych k němu přišel do bytu. Ve mně hrklo. Nebyl jsem si vědom nějakého přestupku, ale cesty osudu bývají všelijaké. Se strachem jsem zazvonil u bytu profesora. Přišel mi otevřít jeho starý technik a uvedl mne rovnou do ordinace. Profesor mne svým způsobem přivítal a povídá: ‚Vy jste měl na starosti ty vojáky, tak já jsem Vám tady něco připravil, abyste měl hezčí vánoce,' a podával mi obálku. Nevěděl jsem, co mám dělat. Přerušil má slova díků a přátelsky mě vyprovodil ke dveřím. – Z honoráře, který mu odevzdalo těch deset lékařů, si neponechal nic a všechno mi předal. Takový byl profesor Nessel…"

Michal Navrátil v Almanachu českých lékařů ukončuje heslo Eduard Nessel větou: *„Jako reprezentant oboru, jehož velká část je uměním, dovedl vždy uhájit si vedle technické zručnosti, která jinde svádí ráda k obchodnímu těžení, čistou tógu nezištné vědy."*

V nekrologu doc. Stanislav Šmelhaus píše: *„Jako vědec vynikal vzácným darem pozorovacím, bystrozrakem a velkou klinickou zkušeností. Přesto byl povahy tiché a skromné, a s každým obcoval s vrozeným jemu jemným taktem a nevyrovnatelnou noblesou. Proto byl oblíbeným představeným ústavu, od svých podřízených ctěn a milován, přesto, že si neliboval v planém lichocení; všichni cítili, že byl laskavým a spravedlivým. Univerzita Karlova ztrácí v něm jednu ze svých předních osob."*

Pomník na Olšanských hřbitovech nad hrobem Eduarda Nessela (14. 1. 1851 – 8. 5. 1920) a jeho rodiny

LITERATURA

1. Brázda O.
Počátky českého zubního lékařství. AM Rev. 2016; 22: 57.
2. Brázda O. Prvé habilitace ze zubního lékařství v Praze. Čes stomatol Prakt zubní lék. 2009; 109(1): 3–6.
3. Hlaváčková L, Svobodný P.
Biografický slovník České lékařské fakulty. Díl II. Praha: Univerzita Karlova, 1983.
4. Jebavý Z.
Začátky vědecky pěstovaného zubního lékařství v Čechách. Prakt zubní lék. 1958; 6: 214–222.
5. Křečan J.
Vzpomínka na profesora Eduarda Nessla. In: Švejda J. (ed). 75 let České stomatologické společnosti. Praha: 1972.
6. Navrátil M.
Almanach českých lékařů. Praha: 1913, 212–213.
7. Šmelhaus S.
Za prof. drem Eduardem Nesselem. Zubní lékařství, 1920; 20(6): 61–62.